

Asia Matkamuistomagneettien tekijänoikeussuoja

Hakija X

Annettu 25.9.2012

Tiivistelmä

Lähinnä tunnettujen rakennusten kuvia sisältäneet matkamuistomagneetit ilmensivät siinä määrin tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja, että ne olivat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Tekijänoikeusneuvosto ei ottanut kantaa siihen, kuka on teosten oikeudenhaltija.

Pelkkää poron päätä ja hirven päätä kuvaavat magneetit eivät ilmentäneet siinä määrin tekijänsä luovia omaperäisiä valintoja, että ne olisivat olleet tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa matkamuistomagneettien tekijänoikeussuojasta. Hakija kertoo myyneensä miehensä suunnittelemaa ja piirtämiä matkamuistomagneetteja vuodesta 1972 lähtien. Hakija kertoo havainneensa Y:n myyvän samanlaisia matkamuistomagneetteja. Hakija kertoo keskustelleensa asiasta Y:n kanssa. Y on hakijan mukaan kieltäytynyt maksamasta korvausta hakijalle.

Hakija on liittännyt lausuntopyyntöönsä kappaleet kyseessä olevista yhdeksästä eri matkamuistomagneetista sekä kuvamateriaalia hakijan omista matkamuistomagneeteista ja Y:n matkamuistomagneeteista.

VASTINEET

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Y:lle mahdollisuuden antaa asiassa vastine. Vastineenantaja toteaa, että kyseessä olevissa tuotteissa on paljon yhtäläisyyksiä, mutta niissä on myös paljon

olennaisia eroavaisuuksia. Yksityiskohtaiset erot ovat tuotekohdaisesti selkeästi nähtävissä. Vastineenantaja toteaa, että magneeteissa olevat kohteet (mm. Kauppatori, hirven pää, poron pää) ovat yleisiä eikä kenelläkään voi olla yksinoikeutta niihin.

Vastineenantaja viittaa tekijänoikeusneuvoston lausuntoon TN 2005:1, jossa todetaan: ”kilpailun- ja elinkeinonharjoittamisen vapaudesta on katsottu seuraavan, että ellei tuote tai toiminta nauti lailla säädeltyä yksinoikeudellista suojaa, elinkeinonharjoittajan on hyväksyttävä, että kilpailijoiden toimesta tapahtuvaa jäljittelyä ei voida kieltää varsinkaan tässä tapauksessa, kun kyseessä ovat tavanomaiset matkamunistot, joissa aiheina ovat yleiset rakennukset eikä kenenkään piirtämä omaperäinen kuva”. Vastineenantajan mukaan samaa periaatetta voitaneen soveltaa myös eläimien kuvien osalta.

Vastineenantajan mukaan tuotteissa elementit on sijoitettu eri tavalla, värisävyt ovat erilaiset sekä Suomen lippu ja tekstit on asetettu eri tavalla. Lisäksi tapa, jolla Helsinki, Kauppatori ja Helsingin tuomiokirkko esitetään kartalla tai eläimen pää magneettina, on vanha keksintö ja toistuu monissa matkamunistoissa pienin muutoksin.

Kauppatoria esittävässä vastineenantajan magneetissa on hakijan magneettiin verrattuna selkeä muutos. Kyse on tuotekehittelystä, jossa toki on otettu vaikutteita aikaisemmin tarjolla olleista tuotteista. Olennaisin kysymys asiassa on, täyttyykö hakijan magneeteissa teoskynnys.

Vastineenantaja toteaa, että matkamunistot valmistetaan pääasiassa Kiinassa. Matkamunistotehtailla on valmiita malleja olemassa, jotka räätälöidään aina yksittäisen maan ja tilaajan tarpeiden mukaan. Esimerkiksi Kauppatoria esittävän magneetin valmistukseen vaadittava muotti on todennäköisesti suunniteltu tehtaalla heille toimitetun, oikeaa kohdetta esittävän valokuvan pohjalta. Hirviaiheiset matkamunistot ovat hänen mukaan hyvin yleisiä ja suosittuja Yhdysvaltojen pohjoisosissa, Kanadassa, Norjassa, Ruotsissa ja Saksassa. Vastaavanlaisia hirvenpäämagneetteja näkee muissakin maissa sillä erotuksella, että ne on yksilöity jokaiselle maalle sopiviksi.

Kun tekijänoikeus syntyy tekijänoikeuslain mukaan lähtökohdaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle, lienee selvää, että jos maailmalla yleisen tuotteen tuo ensimmäisenä Suomeen, ei sille saa tekijänoikeussuojaa. Maakohtaisilla muutoksilla ei voida yltää tekijänoikeussuojan edellyttämälle teostasol-

le. Tuote ei voi olla omaperäinen ja itsenäinen luomistyön tulos, jos merkittävä osa muiden maiden matkamunistokaupasta toistaa samoja teemoja. Tuotteet vain räätälöidään sopiviksi, mutta niissä on lähes aina kyse valmiista, vain muokkausta vaativasta mallista.

Vastineenantaja ei kiistä tuotteiden yhtäläisyyksiä, mutta toteaa, että tekijänoikeussuoja ei estä jonkin idean hyödyntämistä ja tässä tapauksessa on kyseessä idean hyödyntäminen eikä teostason saavuttaneiden tuotteiden kopioiminen.

Tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin mukaan jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäiseen teokseen. Tällaiseen hyödyntämiseen ei tarvita alkuperäisen teoksen oikeudenhaltijan suostumusta. Kirjallinen ja taiteellinen luomistyö saa yleensä vaikutteita samalla alalla tapahtuneesta vanhemmasta tuotannosta eikä sen vuoksi ole siitä kokonaan riippumaton. Vastineenantaja toteaa tämän olevan täysin luonnollista eikä sille voida asettaa kieltoa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Kuvataiteen tuotteiden tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa valokuvia ja muita kuvataiteen teoksia sekä taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita. Säännöksen luettelo ei ole tyhjentävä, joten teos voi ilmetä myös muulla tavalla. Myös rakennustaiteen teokset ovat yksi tekijänoikeussuojaa saavista, tekijänoikeuslain 1 §:ssä mainituista teostyypeistä.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Ollakseen tekijänoikeuslain 1 §:ssä suojattu teos taideteolli-

suuden tuotteen tulee täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta. Mikäli tuotteen käyttötarkoitus hallitsevassa määrin sanelee lopputuloksen pikemminkin kuin tekijän luova panos, kyse on tuotteesta, joka ei ole tekijänoikeudellisessa mielessä riittävän itsenäinen ja omaperäinen saadakseen suojaa teoksena. Suojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen taiteellisella laadulla, valmistusmenetelmällä tai tuotteen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä ei ole merkitystä teostason määrittämisessä.

Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samantyyppiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä kahta henkilöä hyödyntämästä esimerkiksi samaa ideaa.

Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos (valokuva) voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeutta taidekäsityksen ja taideteollisuuden tuotteisiin muun muassa ratkaisuissa KKO 1962 II 60 (rannekoru), KKO 1971 II 4 (ryijy) ja KKO 1980 II 3 (korumallit), joissa korkein oikeus katsoi tuotteen nauttivan tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeutta taidekäsityksen ja taideteollisuuden tuotteisiin esimerkiksi lausunnossaan TN 2005:1, jossa matkamunistolautasissa käytettyjä piirustuksia ei pidetty tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina. Yksittäisiä rakennuksia kuvaavat piirustukset tai näiden piirustusten matkamunistolautasessa käytetty yhdistelmä ei yltänyt teostasoon, koska piirustuksissa oli toistettu siinä kuvattujen rakennusten olennaisia piirteitä melko tavanomaisella tavalla. Lisäksi oli ilmeistä, että koristelautasessa käytetyt kuva-aiheet, kuten eduskuntatalo tai Uspenskin katedraali, olivat yleisesti tunnettuja ja matkamunistoissa ja postikorteissa yleisesti jo vuosia käytettyjä.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnon TN 1991:1 kohteena oli patalappuja, patakintaita, esiliinoja ja yöpaitoja, joihin oli painettu sekä kuvia että tekstiä. Lausunnon mukaan tuotteet eivät kokonaisuutena olleet tekijänoikeudellisesti suojattuja. Sen sijaan tuotteisiin painetut piirrosten ja tekstien muodostamat kuvakokonaisuudet olivat tekijänoikeudellisesti suojattuja. Kuvakokonaisuuksien teostasoa arvioitiin pitäen lähtökohtana piirrosten yleistä, alhaista teostasovaatimusta. Tekijänoikeudelliselta kannalta ei ollut merkitystä sillä, että piirrokset oli painettu kankaalle.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1998:1 oli kyse kummikehysten koristuksista. Iltarukous-kehystä ei pidetty tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena taiteellisena teoksena. Sen sijaan hakijan Maatalo 1241 -kehystä pidettiin tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena taiteellisena teoksena.

Tekijänoikeusneuvoston ratkaisussa TN 2011:11 täytettyjä eläimiä ei pidetty tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuina teoksina. Ruotsin tekijänoikeuslain esitöiden (SOU 1956:25 s. 81) mukaan esimerkiksi mallista piirtäminen ei perusta tekijänoikeutta.

Hakijan tekijänoikeusneuvostolle toimittama materiaali koostuu hakijan yhdeksästä eri matkamuistomagneetista, joiden viereen hakija on liittänyt vastineenantajan tuotteen kuvan. Hakijan matkamuistomagneettien piirustusten kuva-aiheina ovat muun muassa: Helsingin kauppatori, jonka takana näkyvät presidentin linna ja Helsingin tuomiokirkko (magneetista on kaksi hie- man eri versiota);

poron ja hirven pää, joilla on kaulassa Suomen lippu ja teksti ”Finland” sekä toinen versio, jossa eläimen sarvien välissä on Helsingin tuomiokirkkoa muistuttava rakennus ja muita rakennuksia;

Uspenskin katedraali, Temppeliaukion kirkko ja eduskuntatalo; sinisen ”Finland”-tekstin taakse piirretty hirven pää, Suomen lippu, punainen mökki ja Suomen vaakuna;

Senaatintori ja Helsingin tuomiokirkko, jossa on myös tekstit ”Helsinki” ja ”Finland”; ja

Suomen kartan sisään piirrettyinä muun muassa hirven ja karhun päät ja joulupukki.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua aineistoa ja katsoo, että kyseessä olevissa hakijan matkamuistomagneeteissa käytetyt kuva-aiheet, kuten eduskuntatalo tai Helsingin

tuomiokirkko, ovat matkamuuistoissa ja postikorteissa useiden toimesta yleisesti käytettyjä ja tunnettuja.

Hakijan matkamuuistomagneettien piirustusten ulkomuotoa rajoittavat vain siinä esitetyt tunnetut rakennukset siten, että matkamuuistomagneettien tarkoituksesta johtuen niissä olevat piirustukset on kuvattava riittävän hyvin, jotta esimerkiksi rakennus on tunnistettavissa. Hakijalla on kuitenkin mahdollisuus tehdä siinä määrin luovia omaperäisiä valintoja kyseessä olevia rakennuksia piirtäessään, että on mahdollista päätyä useisiin eri lopputuloksiin.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan matkamuuistomagneettien tekijällä on ollut mahdollisuus tehdä omaperäisiä luovia valintoja luodessaan nyt kyseessä olevat piirustukset magneetteihinsa. Piirustukset eivät ole yksi yhteen kopioita rakennuksista. Kuvien teostasoa on arvioitu pitäen lähtökohtana piirrosten yleistä, alhaista teostasovaatimusta. Tekijänoikeudelliselta kannalta ei ole merkitystä sillä, mihin piirrokset on tehty.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo myös, että hirvenpäämagneetti, johon on sisällytetty piirustus hirven sarvien väliin, on kokonaisuutena tekijänoikeudellisesti suojattu edellä mainituin perustein.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut hakijan ja vastineenantajan tuotteita ja katsoo, että kuvat ovat keskenään yhdenmukaisia. Niitä voi näin ollen pitää saman teoksen kappaleina. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa näyttökysymykseen, kuka on lausuntopyynnössä kyseessä olevien hakijan tai vastineenantajan piirustusten tekijä.

Pelkkää poronpäästä ja hirvenpäästä kuvaavat hakijan matkamuuistomagneetit esittävät luonnonaihetta, josta on tehty tarkka jäljennös. Pyrittäessä luomaan mahdollisimman luonnollisen näköinen eläimen pää on todennäköistä, että samoista lähtökohdista tehtävään ryhtyvät eri tekijät päätyisivät hyvin samanlaisiin lopputuloksiin, koska tekijälle ei jää mahdollisuutta tehdä luovia omaperäisiä valintoja, jotka näkyisivät työn lopputuloksessa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan matkamuuistomagneetit, jotka kuvaavat pelkkää poron tai hirven päästä, eivät ilmennä siinä määrin tekijänsä luovia ja omaperäisiä valintoja, että ne olisivat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia.

Tekijänoikeussuojan ulkopuolella jäävien tuotteiden hyödyntämiselle ei ole tekijänoikeuslaista aiheutuvaa estettä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se ei toimivaltansa puitteissa ota kantaa siihen, voidaanko asiaa arvioida muun kuin tekijänoikeuslain perusteella.

Yhteenveto

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä kyseessä olleet hakijan matkamuistomagneetit, joihin sisältyy kuva, ovat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Pelkkää hirven tai poron päätä kuvaavat magneetit eivät ole teoksia. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa siihen, kuka on teosten oikeudenhaltija.

Puheenjohtaja   Marcus Norrgård

Sihteeri   Anniina Huttunen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Ismo Huhtanen, Tuula Hämäläinen, Pirjo Kontkanen, Sari Nieminen, Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Pulkkinen, Anne Salomaa, Riikka Tähtivuori.